

gických. Především pro poznání a uvědomění si této spojitosti napsal Kon svou knihu. Vysvětluje v ní, jak střetnutí buržoazní a marxistické historiografie je součástí širšího ideologického střetnutí; jak soustavné útoky proti zásadám marxistického pojetí dějin mají podlomit samotné ideové základy socialistické společnosti. Tuto souvislost problémů zdánlivě jen teoretických s aktuální společenskou situací si uvědomují čím dál jasněji i sami buržoazní historikové. Kon např. objasňuje, jak se v úvahách A. Toynbeeho o západní kultuře skrývá hmotná realita Severoatlantického paktu. Takřka o stejné věci mluví v opačném táboře buržoazní historik P. Geyl, avšak s protikladným hodnocením: kárá téhož Toynbeeho, že svým pesimismem ohrožuje a rozkládá vitalitu, resistenci a dynamičnost, které jsou v přítomnosti západní, atlantické společnosti nejen potřebné, ale přímo životně nutné.

Pesimismus a skepse ve všech podobách, které postupují buržoazní myšlení o dějinách, od skepse vůči schopnosti poznat minulou skutečnost až po skepsi nad osudem lidstva, je pesimismem a skepsí třídy, která nemůže očima svých nejcitlivějších představitelů nevyčíst z dějin verdikt nad sebou samou — to je trest Konovy bohaté knihy. Marxismus jako východisko z této krize je pro historiky v kapitalistické společnosti perspektivou, pro dějepisce v socialistických zemích základem jejich práce. Proto se však u nás Konovo dílo nestává naprosto jen poučkovou při studiu buržoazní literatury. Je především výzvou historikům, aby se účastnili řešení zásadních teoretických a filosofických problémů, a to nejen pro potřeby historické práce, ale především proto, že se v historické vědě našich dnů vede tak důležitý zápas jako v kterékoliv jiné ideologické oblasti.

Jaroslav Marek

A. S. Sofman, *Istorija antičnoj Makedonii*. Časť pervaja: Doellinističeskaja Makedonija. Kazaň 1960. Stran 301.

V historické vědě není mnoho monografií o starověkých makedonských dějinách. Vyjmatať F. Geyera otštěneno r. 1928 v Paulyho-Wissowové-Krollově Real-Encyclopädie (XIV, s. v. Makedonia) a vyjma jeho samostatnou publikaci o též tématu z r. 1930 (Makedonien bis zur Thronbesteigung Philipps II.) byla mezi první a druhou světovou válkou napsána již jen studie S. Cassona (Macedonia, Thrace and Illyria, Oxford 1926) a po druhé světové válce dílo R. Paribeniho (La Macedonia sino ad Alessandria Magno, Milano 1947). Až teprve roku 1960 vyšly dvě nové publikace: v Paříži vydal P. Cloché Histoire de la Macédoine jusqu' à l'avènement d'Alexandre le Grand, a v témž roce vydalo v SSSR Izdatel'stvo Kazanskogo universiteta první část obsáhlé studie Sofmanovy, uvedené v nadpisu. V ní se pojednává o Makedonii před velkými Alexandrovými výboji, kdežto historie následující bude obsahem druhého dílu, na kterém autor právě pracuje.

Neměl jsem sice v rukou novou knížku Clochéovu, ale dočetl jsem se o ní ve francouzské recenzii (Revue des études anciennes, LXIII, 1961, str. 182—184), že to není dílo, které by vnášelo na makedonské dějiny před dobou helénistickou mnoho nového světla. Zato se kniha Sofmanova vyznačuje mnoha novými aspekty a širokým studiem nejen dějin politických, nýbrž i hospodářských a sociálních. Zkrátka, jsou to první podrobné dějiny tohoto druhu zpracované marxisticky.

Sofman využívá ve své studii všech pramenů literárních i archeologických a zvládl náležitě i všechnu základní literaturu o makedonských dějinách; k ní také zaujímá kritické stanovisko (str. 3—24). Přitom může konstatovat (str. 24), že ve veškeré té literatuře není jediné práce, jejíž autor by si stanovil za cíl probádat na konkrétním materiálu k makedonským dějinám proces rozvoje makedonských kmenů od prvobytné pospolné společnosti až po vykryštalizování makedonské státotvornosti. Sofman se proto chopil tohoto úkolu s plným vědomím jeho důležitosti. Pojednává o makedonské zemi a jejím nejstarším obyvatelstvu (str. 77—104) a snaží se také objasnit společenské zřízení tehdejších makedonských kmenů (str. 104—116). Pokud jde o makedonskou národnost, nestaví se do řad těch badatelů, kteří zarazují Makedoňany mezi Reky, nýbrž dává spíše za pravdu těm, kdož spojují starou makedonštinu s jazykovou oblastí thráckou. Makedonskou etnogenezi vysvětluje (str. 99) tak, že šlo o dlouhý proces vzájemného kmenového křížení, segmentací i asimilací a že se na tom procesu podílely jak autochtonní prvky dolnodunajské kultury, tak i početné thrácké a ilyrské kmeny, jež byly ve volnějším nebo těsnějším kulturních a ekonomických vztazích s Reky a později i se Skythy. Je asi správné, tvrdí-li autor, že byla stará makedonština jazykem neřeckým a že teprve těsnější řecko-makedonské vztahy v době, kdy již Makedoňané opouštěli kočovný způsob života a začali žít v pevných sídlech, obohacovaly makedonštinu ve směru řeckém (str. 103). Avšak z jeho knihy se nedovíme, zda existovala makedonština jakožto neřecký jazyk i v době helénistické a zda byla jen ve městech (srov. str. 251 nn.)

vytlačena řečtinou, nebo zda snad má autor za to, že byla makedonština všude postupně grecizována.

Mnohem přesvědčivější a také pádnějšími argumenty podložené jsou Sofmanovy výklady o tom, jak postupně probíhalo sjednocování Makedonie (str. 117—178). Přitom se autor zamýšlí i např. nad tím, jaké výhody plynuly makedonskému králi z toho, že stál v řecko-perských válkách na straně Peršanů (str. 121—125), a také lavírování krále Perdiky mezi válčícími řeckými stranami v prvním období peloponnéské války objasňuje tak, že bylo motivováno úsilím, aby se Makedonie zbavila athénské tlaku, který jí bránil v dalším rozvoji, a aby uchránila při vzájemném ničení řeckých sil od pohromy své síly vlastní (str. 145). Je známe, že teprve vlada Archelaova na samém konci V. stol. př. n. l. byla v Makedonii dobou velkého zintenzivnění městského života, rozvoje obchodu i vojenství (srov. str. 146—154). Tento vývoj však nepokračoval v následující době zcela plynule, což Sofman správně vysvětluje tak, že se zejména v prvních desetiletích IV. stol. př. n. l. snažily mnohé makedonské rody vymánit z ústřední královské moci; ta se proto stále více opírala o přímou i nepřímou pomoc Řeků, navazujíc s některými řeckými státy spojenectví i přijímajíc stále více řecké organizační formy i kulturu (str. 157—178).

IV. kapitola Sofmanovy knihy se týká vnitřní a vnější politiky makedonského státu, přičemž značný díl první její části je věnován makedonské armádě (str. 180—191). Druhá část (str. 194—207) pak podává pěkný přehled makedonských válek a zahraniční makedonské politiky až do poloviny IV. stol.; obsahuje tedy také již výklad o upevnění Filippovy moci uvnitř makedonského státu, o jeho pronikání k moři i o prvních jeho zásazích v řeckém světě.

Poslední dvě kapitoly obsahují výklad o konečném boji Makedonie s Řeckem. Autor vychází z krize řecké polis a zevrubně se zabývá ideologickými přípravami dalších makedonských výbojů (str. 208—224). Mnohé odstavce tu sice mají charakter skoro učebnicový — např. obecně známá fakta o řeckých poměrech ve IV. stol. př. n. l. i politické zaměření Plútónova, Aristotelova a Xenofontova — ale pochvaly si zasluhuje pěkný rozbor tendencí spisů Isokratových (str. 217—223); v tomto rétorovi autor právem spatřuje mluvčího řecké otrokářské aristokracie. Zvláštní oddíl (str. 224—236) je pak věnován Démostenově protimakedonské propagandě před mirem Filokratovým, jehož celkové pozadí autor dosti podrobně analyzuje, přičemž probírá postup i cíle obou athénských stran, z nichž jedna byla makedonské expanzi příznivě nakloněna, kdežto druhá, vedená Démostenem, v ní spatřovala největší nebezpečí pro svou obec (str. 236—254). Jakým způsobem vyvíjela protimakedonská strana horečnou činnost, aby postavila proti Filippovým výbojům silný řecký svaz, líčí autor výstižnými slovy dále (str. 255—270), ale jen letmo se dotýká (str. 268) složitých vztahů mezi Athénami a Thébami před bitvou u Chairónie.

Výkladem o korintském kongresu, jeho podstatě i cílech (str. 270—277) dokončuje Sofman vyličení řeckých a makedonských dějin před Alexandrovým tažením proti Persii. To, co je v jeho knize dále, jsou už jen závěry. V nich věnuje autor nemálo místa (str. 277—285) hodnocení Démostenovy politické činnosti, přičemž polemizuje s některými historiky buržoazními. V Démostenovi spatřuje autor politika realistického, který dovedl správně odhadnout, co se může stát, ale který nebyl s to postihnout ani podstatu krize řecké polis, ani zákonitý vývoj tehdejší otrokářské společnosti. Tuto zákonitost nemohl ovšem znát ani Filippos, ale jeho činnost byla s ní ve shodě, a proto také dosahovala úspěchů.

Sofmanova práce je pozoruhodná pro svou důkladnost a pro to, že v ní její autor nezanedbává žádný pramen, že těží i z těch zpráv, které se často pokládají za málo věrohodné nebo přemrštěné, a že své téma pojímá v plné jeho šíři. Ačkoli se Sofman dopustil několika drobnějších nepřesností (např. K. Škorpil byl Čech a nikoli Bulhar, jak čteme na str. 26, a francouzský badatel, jehož nejnovější dílo jsme připomněli v úvodu recenze a s jehož jedním starším dílem Sofman ostře polemizuje na str. 282, se nejmenuje Cloche, ruský *Клоуи*, nýbrž Cloché, proč by mělo být v ruském textu *Клоуи*) a tu a tam formuluje některé své myšlenky ne docela jasně (např. na str. 68 označuje zcela protichůdné stanovisko Theopompova a Trogova k Filippovi na jednom místě za shodné), můžeme hodnotit jeho knihu jako práci zdařilou, důsledně marxisticky pojatou a dobře vědecky fundovanou.

Josef Češka

Dva sborníky článků z dějin náboženství

Vydalo je roku 1961 Státní nakladatelství politické literatury. Ani jeden z nich není sice českým dílem původním, ale byly vybrány takové zahraniční práce, které si překladu zasluhují.